

NORGES HØYESTERETT

Den 16. februar 2006 avsa Høyesterett dom i

HR-2006-00276-A, (sak nr. 2005/1556), straffesak, anke,

A

(advokat Espen Wangberg – til prøve)

mot

Den offentlige påtalemyndighet

(kst. statsadvokat Erkki Johan Øverberg)

(bistandsadvokat Mette Yvonne Larsen)

S T E M M E G I V N I N G :

- (1) Dommer **Tjomsland**: Saken gjelder straffutmåling for seksualforbrytelser begått overfor stedatter og datter. Den gjelder også krav om erstatning fra stedatterens far for advokatomkostninger i sak mot moren med krav om overføring av omsorgen.
- (2) Sakens bakgrunn er i korthet:
- (3) A, som i dag er 61 år, ble ved daværende Eidsivating lagmannsretts dom 26. juni 1991 dømt til fengsel i 3 år for forskjellige seksualforbrytelser begått overfor fire mindreårige jenter, blant annet for utuktig omgang med sine to døtre som begge var under 14 år. Mens han var under åpen soning av dommen på X, innledet han et forhold til B. De flyttet sammen i 1994 og fikk to barn, blant annet datteren C som ble født i 1995. B hadde fra et tidligere samboerforhold med D datteren E, som er født i 1991.
- (4) På bakgrunn av As fortid etablerte barneverntjenesten kontakt med familien, som ble tilgodesett med diverse støttetiltak. Meldinger som kom inn til barneverntjenesten, ga likevel grunn til bekymring. Det ble derfor foretatt en sakkyndig utredning av familien. Den 11. mars 2002 ble A siktet for seksuelle overgrep mot barna og pågrepet av politiet, og barna ble akutt plassert i barnehjem. D tok initiativ overfor B om å overta den daglige omsorgen for E. Henvendelsene ble imidlertid ikke besvart, og 19. juni 2002 tok D ut stevning mot B. Den 25. juli 2002 besluttet fylkesnemnda for sosiale saker i Oslo og

Akershus å plassere E i fosterhjem hos D, jf. barnevernloven § 4-14 bokstav a, jf. § 4-15. E flyttet til sin far i begynnelsen av august 2002. I Oslo tingrett ble det 5. november 2003 inngått rettsforlik mellom D og B, og saken ble derfor hevet. I rettsforliket ble det fastsatt at foreldrene skulle ha felles foreldreansvar, at E skulle bo fast hos sin far, at B skulle ha samværsrett og at hver av partene skulle bære sine saksomkostninger.

- (5) Ved tiltalebeslutning 8. mars 2004 utferdiget av Statsadvokatene i Oslo ble A satt under tiltale for seksuelle overgrep overfor stedatteren E og datteren C.
- (6) Oslo tingrett avsa 29. juni 2004 dom med slik domsslutning:
 - ”1. **A, født 00.00.44, dømmes for overtredelse av straffeloven § 195, 1. ledd, 1. straffealternativ og 2. ledd, straffeloven § 209, straffeloven § 200, 2. og 3. ledd og straffeloven § 201 c, se straffeloven § 62, til fengsel i 2 år. Det fragår 1 dag for varetekt.**
 - 2. A dømmes til å betale oppreisning til E med kr. 75 000 med tillegg av lovens forsinkelsesrente fra 2 uker etter oppfyllelsesfrist til betaling skjer.**
 - 3. A dømmes til å betale oppreisning til C med kr 75 000 med tillegg av lovens forsinkelsesrente fra 2 uker etter oppfyllelsesfrist til betaling skjer.”**
- (7) For tingretten nedla påtalemyndigheten påstand om at D skulle tilkjennes erstatning for advokatombkostningene i saken mot B. Det fremgår av domspremissene at kravet ikke ble tatt til følge, men frifinnelsen for erstatningskravet er ikke kommet til uttrykk i domsslutningen.
- (8) Domfelte påanket dommen til lagmannsretten for samtlige av de forhold han var domfelt for. Påtalemyndigheten anket over frifinnelsen for erstatningskravet fra D.
- (9) Borgarting lagmannsrett avsa 2. september 2005 dom med slik domsslutning:
 - ”1. **A, f. 00.00.44, dømmes for overtredelse av straffeloven § 195 første ledd, første straffealternativ og annet ledd, straffeloven § 209, straffeloven § 200, annet og tredje ledd og straffeloven § 201 c, alt sammenholdt med § 62, til fengsel i 2 – to – år og 3 – tre måneder med fradrag for 1 – en – dags utholdt varetekt.**
 - 2. A dømmes til innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse å betale 75.000 – syttifemtusen – kroner i oppreisning til E med tillegg av forsinkelsesrente etter forsinkelsesrenteloven § 3 første ledd første punktum fra forfall og til betaling skjer.**
 - 3. A dømmes til innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse å betale 75.000 – syttifemtusen – kroner i oppreisning til C med tillegg av forsinkelsesrente etter forsinkelsesrenteloven § 3 første ledd første punktum fra forfall og til betaling skjer.**
 - 4. A dømmes til innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse å betale 38.285 – trettiåtttusentohundreogåttifem – kroner i erstatning til D tillagt forsinkelsesrente etter forsinkelsesrenteloven § 3 første ledd første punktum fra forfall til betaling skjer.”**
- (10) Dommen ble avsagt under dissens når det gjaldt erstatningskravet fra D. En av dommerne stemte for at A skulle frifinnes for kravet.

- (11) Domfelte har påanket lagmannsrettens dom til Høyesterett. Anken gjelder straffutmålingen og erstatningskravet fra D. Anken er i sin helhet henvist til behandling i Høyesterett. Forut for ankeforhandlingen ble det fra Høyesteretts side uttalt at man forutsatte behandlet spørsmålet om erstatningskravet kunne pådømmes i forbindelse med straffesaken, jf. straffeprosessloven § 3.
- (12) *Jeg er kommet til at straffen bør nedsettes noe og at erstatningskravet fra D ikke kan pådømmes sammen med straffesaken.*
- (13) Jeg behandler først anken over straffutmålingen. A er dømt for overtredelse av straffeloven § 195 første ledd, første straffalternativ og annet ledd og § 209 overfor sin stedatter E. Han har ved én anledning, i 1995 da E var ca. fire år, latt henne masturbere hans erigerte penis, mens de badet sammen i badekaret. Det bemerkes at dette forholdet ble begått før den straffeskjerpingen som følger av endringen av straffeloven § 195 ved lov 11. august 2000 nr. 76. A er i forhold til E også domfelt for overtredelse av straffeloven § 201 bokstav c for i 2000 og 2001 å ha onanert til sædavgang 5-6 ganger i påsyn av henne. I forhold til datteren C er han domfelt for overtredelse i 2001 av straffelovens § 200 annet og tredje ledd. Han sto ved anledningen naken i badekaret sammen med C, som da var omkring seks år, og lot henne ta tak i hans penis.
- (14) Det er her tale om seksuelle overgrep begått overfor to små barn. Overgrepene er grove tillitsbrudd overfor barna – hans stedatter og datter – og angrep på den trygghet som de har krav på i sitt hjem. A har utnyttet situasjoner hvor han har badet sammen med barna til å begå seksuelle overgrep. Lagmannsretten uttaler at det er usikkert om barna er påført skader, men tilføyer at E ligger tilbake i utvikling på de fleste områder, og at det er ”grunn til iallfall å sette dette delvis i sammenheng med stefarens overgrep”. Det sentrale i denne sammenheng er imidlertid – som også lagt til grunn av lagmannsretten – den generelle skaderisiko som slike overgrep innebærer for ofrene, jf. blant annet Rt. 2004 side 1035 avsnitt 13.
- (15) De overgrep som denne saken gjelder, er – isolert betraktet – ikke blant de groveste og mest omfattende. Domfeltes forhold fremstår imidlertid som særlig alvorlig når de overgrepene han nå domfelles for, sees i sammenheng med de forhold som omfattes av dommen i Eidsivating lagmannsrett fra 1991 hvor A ble dømt for utuktig omgang med to døtre samt voldtektsforsøk og seksuell omgang med to venninner av døtrene. Omkring utløpet av prøvetiden for prøveløslatelsen etter denne dommen begikk han overgrepet overfor sin stedatter. Til tross for at familien stod i kontakt med barnevernet, lyktes domfelte å holde de nye straffbare forholdene skjult for omverdenen. Dette har han – i følge lagmannsretten – klart ”blant annet ved å foreholde barna og ektefellen muligheten for at familien vil gå i oppløsning, at far må gå i fengsel og barna sendes på barneheim hvis de sier noe.”
- (16) Det alvorligste forholdet – overgrepet mot stedatteren – skjedde for mer enn ti år siden. Erfaringsmessig tar det imidlertid atskillig tid før forhold av denne art avdekkes, og tidsforløpet fra den straffbare handling tillegges derfor ikke særlig vekt i tilfeller som dette. Det lange tidsrom – på nesten fire år – mellom pågripelsen og endelig dom, må derimot tillegges noe vekt. Jeg legger i den forbindelse særlig vekt på at det gikk to år fra forholdet ble anmeldt til tiltale ble tatt ut. Dette er kritisert i en påtegning av riksadvokaten.

- (17) På tross av at den tidligere straffedommen må tillegges betydelig vekt ved straffutmålingen, er jeg – hensett til at det groveste forholdet skjedde før lovendringen i 2000 og særlig til tidsforløpet – kommet til at den straffen lagmannsretten har fastsatt, er blitt noe for streng. Jeg finner at straffen bør settes til fengsel i to år.
- (18) Jeg går så over til å behandle erstatningskravet fra D. Kravet gjelder omkostninger til advokat i forbindelse med saken han reiste mot B. Omkostningene utgjør 38 285 kroner og er påløpt i tidsrommet 25. april 2002 til 5. november 2003. Kravet er fremmet av påtalemyndigheten i medhold av straffeprosessloven § 427.
- (19) Før jeg eventuelt kan ta stilling til erstatningskravet må jeg ta stilling til om kravet prosessuelt kan behandles sammen med straffekravet. Etter straffeprosessloven § 3 kan rettskrav som ”fornærmede eller andre skadelidte har mot siktede” behandles i sammenheng med en straffesak ”såfremt rettskravet springer ut av samme handling som saken gjelder”. Med uttrykket ”samme handling” siktes det til den handling som er gjenstand for tiltalebeslutningen. Hov formulerer det slik i Rettergang II, Straffeprosess side 36: ”Som utgangspunkt vil denne betingelsen bare være oppfylt når *lovbruddet* fører til at det oppstår et *nytt krav* for den som rammes.”
- (20) Den tidligere straffeprosessloven fra 1887 stilte som vilkår at det dreide seg om et ”av en straffbar handling følgende borgerlig rettskrav”. Uttrykket ”springer ut av” i straffeprosessloven av 1981 innebar en viss utvidelse av hvilke krav som kunne gjøres gjeldende i forhold til den tidligere rettstilstand. Om forholdet mellom reglene på dette punkt i straffeprosesslovene av 1887 og 1981, viser jeg til avgjørelsen i Rt. 2003 side 681 avsnitt 14 og 15.
- (21) Også gjeldende lov må etter mitt syn forstås slik at det stilles krav om en viss kvalifikasjon når det gjelder årsakskravet. I Ot. prp. nr. 35 (1978-79) uttaler Justisdepartementet at forholdene i prinsippet så vidt mulig bør legges til rette for at ”skadelidte kan få avgjort sine krav under straffesaken for så vidt de har en klar sammenheng med den straffbare handling.” Uttrykket ”klar sammenheng” må etter mitt syn her forstås som en begrensning. I juridisk teori er det uttalt at det trolig bør oppstilles et krav om en viss nærhet mellom handlingen og den påførte skade, jf. Bjerke og Keiserud: Straffeprosessloven Kommentartutgave Bind I, 3. utgave, side 31 med videre henvisning til Hov: Fornærmedes stilling i straffeprosessen, side 118-119. Den nærmere grensen vil nødvendigvis måtte trekkes etter en nokså konkret vurdering.
- (22) Vilkåret om at de erstatningskrav som skal behandles i straffesaken må springe ut av den straffbare handling, må sees i sammenheng med at det er den straffbare handling som er grunnlaget og rammen for saken. Prosessøkonomiske hensyn tilsier at det her bør trekkes en grense. Bistandsadvokaten har fremhevet adgangen – for henholdsvis påtalemyndigheten og retten – i straffeprosessloven § 427 og § 428 til ikke å ta erstatningskrav under behandling i forbindelse med straffesaken dersom dette vil være til ”vesentlig ulempe”. Mitt syn er imidlertid at også straffeprosessloven § 3 innebærer en begrensning i denne retning.
- (23) Grensen etter § 3 må – slik jeg ser det – særlig trekkes mot erstatningskrav som gjelder fjerne og klart indirekte følger av den straffbare handlingen. Det er nok så – som påpekt av Bjerke og Keiserud – at slike krav i atskillig utstrekning ikke vil være erstatningsrettslig vernet. Men lovens ordning er at straffeprosessloven § 3 her har

selvstendig betydning som en begrensning når det gjelder behandlingsmåten.

Begrensningen vil ha betydning for erstatningskrav for utgifter som har sammenheng med den straffbare handling, men hvor det ikke fremstår som treffende å si at kravet springer ut av den straffbare handling. Jeg antar at dette særlig vil kunne være aktuelt for krav som kan tenkes fremsatt av tredjemenn.

- (24) Det er et slikt tilfelle vi står overfor i denne saken. Det er selvsagt meget forståelig at D, da han ble kjent med det som var skjedd, tok skritt for å få omsorgen for E overført til seg. Den direkte årsaken til at advokatomkostningene påløp, var imidlertid Bs forhold. Det var hennes manglende medvirkning til å overføre omsorgen for datteren til ham, som førte til at D engasjerte advokat og tok rettslige skritt. Sammenhengen mellom den straffbare handlingen og Ds erstatningskrav blir dermed av utpreget indirekte og betinget karakter. En materiell vurdering av erstatningskravet vil måtte knytte seg til flere andre forhold enn selve de straffbare handlinger.
- (25) Bistandsadvokaten har anført at denne saken står i en spesiell stilling fordi B angivelig var under betydelig påvirkning av A da hun nektet å overføre omsorgen for E til D. Jeg finner ikke grunn til å gå nærmere inn på hvordan dette forholder seg. Jeg kan nemlig ikke se at dette momentet kan være avgjørende for om advokatutgiftene kan sies å springe ut av de straffbare handlinger som A er domfelt for. Dette kan – slik jeg ser det – ikke bero på As etterfølgende opptreden.
- (26) Jeg er etter dette kommet til at erstatningskravet fra D ikke kan pådømmes i forbindelse med straffesaken, og jeg stemmer for denne

D O M :

1. I lagmannsrettens dom – domsslutningen punkt 1 – gjøres den endring at straffen settes til fengsel i 2 – to – år med fradrag for 1 – en – dag for varetektsfengsel.
2. Lagmannsrettens dom oppheves for så vidt A er idømt erstatningsansvar overfor D, jf. domsslutningen punkt 4.

- (27) Dommer **Oftedal Broch:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (28) Kst. dommer **Kaasen:** Likeså.
- (29) Dommer **Bruzelius:** Likeså.
- (30) Dommer **Gjølstad:** Likeså.

(31) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

1. I lagmannsrettens dom – domsslutningen punkt 1 – gjøres den endring at straffen settes til fengsel i 2 – to – år med fradrag for 1 – en – dag for varetektsfengsel.
2. Lagmannsrettens dom oppheves for så vidt A er idømt erstatningsansvar overfor D, jf. domsslutningen punkt 4.